

Emmanuel Carrère

HET KONINKRIJK

Vertaald door

Katelijne De Vuyst en Katrien Vandenberghe

2015

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

PROLOOG

(PARIJS, 2011)

1

In de lente van dat jaar werkte ik mee aan het scenario van een tv-serie. Kort samengevat: op een nacht komen er in een bergdorpje doden terug. Waarom, of waarom juist die doden en geen andere, weet niemand. Zelf weten ze niet dat ze dood zijn. Ze lezen het in de ontzette ogen van de mensen van wie ze houden, die van hen hielden, bij wie ze hun plek weer willen innemen. Het zijn geen zombies, het zijn geen spoken, het zijn geen vampiers. We zitten niet in een griezelfilm, maar in de werkelijkheid. We vragen ons in alle ernst af: wat als het onmogelijke *echt* gebeurt? Hoe zou je reageren als je de keuken binnenkomt en je tienerdochter ziet staan, die al drie jaar dood is, en ze maakt een kom cornflakes klaar, bang voor een uitbrander omdat ze veel te laat thuis was en zich niets van de vorige nacht kan herinneren? Concreet: wat zou je doen? Wat zou je zeggen?

Ik schrijf al een hele tijd geen fictie meer, maar als iemand me een sterk onderwerp voor een verhaal aanbiedt, zie ik dat meteen, en dit was verreweg het sterkste onderwerp dat me in mijn hele carrière als scenarioschrijver was aangeboden. Vier maanden lang heb ik elke dag met regisseur Fabrice Gobert samengewerkt, van 's ochtends tot 's avonds, in een sfeer van enthousiasme en vaak ook verbijstering over de situaties die we uitwerkten en de gevoelens waarmee we speelden. Daarna liep het spaak tussen mij en onze opdrachtgevers. Ik ben bijna twintig jaar ouder dan Fabrice en kon er minder goed tegen dan hij dat we voortdurend op het matje werden geroepen bij jonkies met een stoppelbaard die wel mijn zonen konden zijn en die voor alles wat we schreven hun neus ophaalden. De verleiding was groot om te zeggen: 'Jongens, als jul-

lie het zo goed weten, doe het dan zelf.' Te groot. Ik sloeg de wijze raad van mijn vrouw Hélène en mijn agent François in de wind en met gekrenkte trots stapte ik halverwege het eerste seizoen op.

Pas na een paar maanden begon ik wroeging te krijgen, meer bepaald tijdens een etentje waarvoor ik Fabrice had uitgenodigd met hoofdcameraman Patrick Blossier, die voor de beelden van mijn film *La Moustache* had gezorgd. Ik was er zeker van dat hij de geknpte man was voor het camerawerk van *Les Revenants* en dat Fabrice en hij het uitstekend met elkaar zouden kunnen vinden, en dat klopte inderdaad. Maar toen ik hen die avond aan de keukentafel bezig hoorde over de serie die vaste vorm kreeg, over de verhalen die we met zijn tweeën op mijn werkplek hadden uitgedacht en waarvoor nu al settings, acteurs, technici werden gekozen, voelde ik bijna fysiek hoe het machtige, opwindende raderwerk van de filmopnames op gang kwam, en ik zei tegen mezelf dat ik van de partij had moeten zijn, dat het mijn eigen schuld was, en ineens werd ik bedroefd, net zo bedroefd als Pete Best, de kerel die twee jaar drummer was bij een Liverpools bandje dat The Beatles heette, kort voor het eerste platencontract moest opkrassen en, zo stel ik me voor, zich de rest van zijn leven heeft opgevreten van spijt. (*Les Revenants* werd een wereldwijd succes en heeft terwijl ik dit schrijf de International Emmy Award voor de beste tv-serie ter wereld in de wacht gesleept.)

Tijdens dat etentje heb ik te veel gedronken. Uit ervaring weet ik dat je maar beter niet over je boek kunt uitweiden zolang het niet af is, en al helemaal niet als je boven je theewater bent: je bekoopt die extatische ontboezemingen de week erop stevast met een inzinking. Maar die avond heb ik, waarschijnlijk om mijn teleurstelling te verbijten en te laten zien dat ik zelf ook met interessante dingen bezig was, Fabrice en Patrick verteld van het boek over de eerste christenen waar ik al verschillende jaren aan werkte. Ik had het opzijsgelegd om me op *Les Revenants* te richten en had het nu weer opgepakt. Ik vertelde hun het verhaal zoals je een tv-serie zou vertellen.

Het speelt in Korinthe, in Griekenland, rond het jaar 50 na Christus – maar uiteraard vermoedt niemand op dat ogenblik dat hij ‘na Christus’ leeft. In het begin zien we een rondreizende predikant aankomen, die een bescheiden weefwerkplaats begint. De man, die later de heilige Paulus zal worden genoemd, staat voortdurend achter zijn getouw om tentdoek te weven en spant gaandeweg zijn web over de stad. Kaal, met baard, af en toe door plotselinge aanvallen van een geheimzinnige ziekte overmand, vertelt hij met gedempte, indringende stem over een profeet die twintig jaar eerder in Judea is gekruisigd. Hij zegt dat die profeet uit de doden is opgestaan en dat die opstanding uit de doden het voorteken is van iets ontzaglijks: er zal zich een onzichtbare maar ingrijpende mutatie in de mensheid voltrekken. Dat werkt aanstekelijk. Het vreemde geloof verspreidt zich rondom Paulus in de achterbuurten van Korinthe en de aanhangers zien zich al gauw zelf als mutanten: onnaspeurbaar vermomd in de gedaante van vrienden en burens.

Fabrice’ ogen schitteren: ‘Als je het zo vertelt, lijkt het wel Dick!’ De sciencefictionauteur Philip K. Dick was voor ons een belangrijk referentiepunt bij het schrijven van het script. Ik voel dat mijn gehoor geboeid luistert en doe er een schepje bovenop: ja, het lijkt wel Dick, en dat verhaal over het prille christendom draait om hetzelfde als *Les Revenants*. Wat in *Les Revenants* wordt verteld, gaat over de laatste dagen die volgens Paulus’ aanhangers zonder twijfel aangebroken waren: de dagen dat de doden zouden opstaan en het laatste oordeel zou worden voltrokken. Het gaat over het ontstaan van een gemeenschap van paria’s en uitverkoorenen rond een verbijsterend voorval: een verrijzenis. Het gaat over iets onmogelijks dat toch gebeurt. Ik wind me op, schenk mijn glas voortdurend vol, wil mijn gasten steeds weer bijschenken, en dan zegt Patrick iets wat eigenlijk vrij banaal is, maar wat me niettemin treft omdat je voelt dat het plotseling in hem opkomt, dat hij er nog nooit over had nagedacht en dat de gedachte hem verbaast.

Hij zegt dat het toch wel vreemd is als je bedenkt dat normale, intelligente mensen in zoiets onzinnigs kunnen geloven als de christelijke godsdienst, iets wat van precies hetzelfde gehalte is als sprookjes en Griekse mythes. Lang geleden, oké: de mensen waren goedgegelovig, er bestond nog geen wetenschap. Maar nu! Als iemand nu verhaaltjes zou geloven over goden die in zwanen veranderen om sterfelijke vrouwen te verleiden, of prinsessen die padden kussen die tijdens het kussen in een sprookjesprins veranderen, zou iedereen zeggen: die is gek. Maar een heleboel mensen geloven een verhaal dat net zo waanzinnig is en worden niet als gekken beschouwd. Zelfs wie hun geloof niet deelt, neemt hen au sérieux. Ze vervullen een sociale rol, die minder belangrijk is dan vroeger, maar op respect kan rekenen en grosso modo vrij positief is. Hun waanidee gaat samen met volstrekt verstandige activiteiten. Presidenten van de republiek brengen eerbiedig een bezoek aan hun leider. Raar, toch?

2

Raar, ja, en Nietzsche, van wie ik elke ochtend nadat ik Jeanne naar school heb gebracht een paar pagina's lees in de bar, deelt de verbijstering van Patrick Blossier en verwoordt dat als volgt: 'Als we op een zondagochtend de oude klokken horen dreunen, vragen we ons af: hoe is het toch mogelijk! Het gaat hier om een Jood die tweeduizend jaar geleden is gekruisigd, en die zei dat hij Gods zoon was. Het bewijs voor die bewering ontbreekt. Een god die bij een sterfelijke vrouw kinderen verwekt. Een wijze die oproept om niet meer te werken, niet langer recht te spreken, maar te letten op de tekens van de aanstaande ondergang van de wereld. Een gerechtigheid die een onschuldige als plaatsvervangend offer aanvaardt. Iemand die zijn leerlingen beveelt zijn bloed te drinken. Gebeden om miraculeuze tussenkomsten te verkrijgen. Zonden die tegen een god zijn begaan, door een god zijn uitgeboet. De vrees voor een hiernamaals, waar de dood toegang toe

biedt. Het kruisbeeld als symbool, en dat in een tijd die de functie en de schande van het kruis niet meer kent – ik huiver ervan, van die tochtstroom uit het graf van een oeroud verleden! Hoe is het te geloven dat zoiets nog wordt geloofd?’

En toch wordt het geloofd. Veel mensen geloven het. Als ze naar de kerk gaan, zeggen ze het credo, waarvan elke zin een aanfluiting is van het gezond verstand, en ze zeggen het credo in hun moedertaal, die ze geacht worden te begrijpen. Mijn vader nam me toen ik klein was mee naar de zondagsmis, en hij vond het jammer dat het credo niet meer in het Latijn werd gezegd, uit nostalgie, maar ook omdat je – ik weet nog hoe hij het zei – ‘in het Latijn niet doorhebt hoe dom het is’. Je kunt jezelf sussen en zeggen: ze geloven er niet in. Niet meer dan in de Kerstman. Het maakt deel uit van een erfgoed, van eeuwenoude, mooie gebruiken waaraan ze gehecht zijn. Door dat te bestendigen, komen ze uit voor hun verbondenheid met de geest waaruit de kathedralen en de muziek van Bach zijn ontstaan, een band die gepaste trots verdient. Ze prevelen die geloofsbelijdenis omdat het de gewoonte is, net zoals wij, bobo’s, die op zondagochtend naar de yoga gaan in plaats van naar de mis, in navolging van de leraar een mantra prevelen voordat we aan de oefeningen beginnen. In die mantra wordt weliswaar gewenst dat het regent op het juiste moment en dat alle mensen in vrede leven, wat waarschijnlijk wishful thinking is, maar niet tegen het gezond verstand ingaat – toch een opmerkelijk verschil met het christendom.

Maar behalve gelovigen die opgaan in de muziek en zich niet zoveel van de inhoud aantrekken, moeten er ook mensen zijn die die woorden bewust, doordacht en met overtuiging uitspreken. Desgevraagd zullen ze zeggen dat ze *echt* geloven dat er tweeduizend jaar geleden een Jood is geboren uit een maagd, dat hij drie dagen na zijn kruisiging is verrezen en terug zal komen om te oordelen over de levenden en de doden. Ze zullen zeggen dat ze die gebeurtenissen centraal stellen in hun leven.

Raar, ja, absoluut.

Als ik een onderwerp wil behandelen, vat ik de koe graag bij de hoorns. Ik was al over de eerste christelijke gemeenschappen aan het schrijven toen ik op het idee kwam tegelijk een reportage te maken over wat er tweeduizend jaar later van hun geloof was geworden, en me daarom bij een reisbureau gespecialiseerd in religieus toerisme in te schrijven voor zo'n cruise 'in het voetspoor van Paulus'.

Toen de ouders van mijn eerste vrouw nog leefden, droomden ze daarvan, en ook van een Lourdesreis, maar in Lourdes zijn ze verschillende keren geweest, terwijl de Pauluscruise een droom bleef. Ik geloof dat de kinderen van mijn schoonmoeder, die inmiddels weduwe was geworden, op een bepaald moment van plan waren haar die reis cadeau te doen, en met haar man zou ze dat heerlijk hebben gevonden. Zonder hem zei het haar niets. Ze hebben flauw aangedrongen en het maar zo gelaten.

Ik heb natuurlijk een andere smaak dan mijn ex-schoonouders, en geamuseerd, zij het niet zonder schrik, zag ik in gedachten de tussenstops van een halve dag in Korinthe of Efeze, de groep pelgrims in het kielzog van hun gids, een jonge priester die met een vlaggetje zwaait en zijn kudde verblijdt met zijn humor. Dat is in katholieke kringen een terugkerend thema, heb ik gemerkt: de humor van de priester – het idee alleen al geeft me rillingen. In dergelijke omstandigheden was er weinig kans dat ik een leuk meisje tegen het lijf zou lopen – en als dat al het geval zou zijn, vroeg ik me af hoe een leuk meisje dat zich geheel vrijwillig voor een katholieke cruise had ingeschreven op me zou overkomen: was ik zo verdorven dat ik dat sexy kon vinden? Hoe dan ook was het niet mijn bedoeling meisjes te versieren, wel de cruisedeelnemers te zien als een representatieve doorsnede van overtuigde christenen, die ik tien dagen lang systematisch zou ondervragen. Moest ik dit soort enquête incognito uitvoeren en voorwenden dat ik hun geloof deelde, zoals undercoverjournalisten in neonazikringen, dan wel open kaart spelen? Ik heb niet lang

geaarzeld. De eerste methode staat me tegen en de tweede levert volgens mij altijd een beter resultaat op. Ik zou de strikte waarheid vertellen: kijk, ik ben een agnostisch schrijver die erachter probeert te komen wat de hedendaagse christenen *precies* geloven. Als jullie daar met mij over willen praten, heel graag wat mij betreft, en anders laat ik jullie verder met rust.

Ik ken mezelf, ik weet dat het goed zou zijn gegaan. Tijdens de maaltijden en de gesprekken in de loop van die dagen zou ik mensen die in principe mijlenver van me afstonden sympathiek en aandoenlijk zijn gaan vinden. Ik zag mezelf al tafelen met een groepje katholieken, die ik minzaam aan de tand voelde, waarbij ik bijvoorbeeld zin na zin de geloofsbelijdenis afliep. ‘Ik geloof in één God, de almachtige Vader, schepper van hemel en aarde.’ U gelooft dat, maar hoe ziet u die God? Als een baardman op zijn wolk? Een hogere macht? Een wezen tot wie wij ons verhouden zoals mieren zich tot ons verhouden? Een brandende vlam in het diepst van uw hart, een meer? En Jezus Christus, zijn eniggeboren zoon, die ‘zal wederkomen in heerlijkheid om te oordelen levenden en doden en aan zijn rijk komt geen einde’: vertel mij over die heerlijkheid, over dat oordeel, over dat rijk. Om bij de kern van de zaak te blijven: gelooft u dat hij *echt* verzezen is?

Het was het Sint-Paulusjaar: de clerus aan boord van het cruiseschip zou in volle glorie schitteren. Als spreker stond onder meer monseigneur Vingt-Trois, de aartsbisschop van Parijs, op het programma. De pelgrims waren talrijk, er waren veel stellen en de meeste alleenstaanden waren bereid hun hut te delen met een onbekende van hetzelfde geslacht – en daar had ik geen zin in. Als je ook nog eens een eenpersoonshut wilde, was de cruise verre van goedkoop: in de buurt van tweeduizend euro. Ongeveer zes maanden vooraf had ik de helft aanbetaald. Toen al waren er nauwelijks nog plaatsen vrij.

Tegen de vervaldatum kreeg ik een ongemakkelijk gevoel. Ik vond het vervelend dat er boven op de stapel post op het halmeubel een envelop met de opdruk van de Pauluscruises in het zicht

lag. Hélène, die me al verdacht van paapse sympathieën, zoals ze dat noemde, vond het een onzinnig plan. Ik sprak er met niemand over en merkte dat ik me er eigenlijk voor schaamde.

Ik schaamde me ervoor de indruk te wekken dat ik er min of meer naartoe ging om de spot te drijven, of in ieder geval vanuit de laatdunkende nieuwsgierigheid die typisch is voor tv-reports over dwergslingeren, psychiaters voor cavia's en wedstrijden voor lookalikes van Sœur Sourire, de onfortuinlijke brave Belgische non met gitaar en pluishaar, die 'Domineuke neuke neuke' zong en wier kortstondige roem doodliep in sterkedrank en barbituraten. Op mijn twintigste heb ik wat gefreelancet voor een would-be hip en provocerend weekblad waarvan het eerste nummer een enquête bevatte met de titel 'Biechtstoelen op de testbank'. Verkleed als gelovige, dus zo lelijk mogelijk, bedotte de journalist priesters van verschillende Parijse parochies door steeds wildere fictieve zonden op te biechten. Hij vertelde dat geamuseerd, suggererend dat hij uiteraard duizendmaal vrijer en slimmer was dan die zielige priesters en hun gelovigen. Zelfs toen vond ik dat idioot en stuitend – des te idioter en stuitender omdat iedereen die zich in een synagoge of een moskee iets vergelijkbaars had veroorloofd onmiddellijk uit alle ideologische hoeken een storm van verontwaardigd protest over zich heen zou hebben gekregen. Christenen zijn kennelijk de enigen met wie je ongestraft de draak mag steken – je krijgt gegarandeerd alle lachers op je hand. Ik begon te denken dat mijn voorgenomen expeditie bij de katholieken, ondanks mijn stellige verklaringen van goede trouw, een beetje van hetzelfde kaliber was.

Het was nog niet te laat om mijn inschrijving te annuleren en ook niet om mijn aanbeting teruggestort te krijgen, maar ik kon niet tot een besluit komen. Toen ik het verzoek kreeg om de tweede helft van het bedrag te voldoen, heb ik de brief weggegooid. Er volgden nog herinneringen, die ik negeerde. Ten slotte belde het reisbureau me op en ik zei van nee, ik was verhinderd, ik ging niet mee. Beleeft wees de dame van het bureau me erop dat ik dat eerder had moeten laten weten, want nu, een maand voor het

vertrek, zou mijn hut onbezet blijven: zelfs als ik thuisbleef was ik het volledige bedrag verschuldigd. Ik maakte me boos, zei dat de helft al veel was voor een cruise die ik niet zou maken. Ze confronteerde me met het contract, dat geen ruimte liet voor twijfel. Ik hing op. Een paar dagen lang nam ik me voor geen teken van leven meer te geven. Er was vast een wachtlijst, een of andere devote single zou dolblij zijn met mijn hut, ze zouden me sowieso geen proces aandoen. Alhoewel: het reisbureau had zeker een geschillendienst, ze zouden me bestoken met aangetekende brieven en als ik niet betaalde zouden ze me uiteindelijk voor de rechter slepen. Plots sloeg de schrik me om het hart bij de gedachte dat iemand er ondanks mijn geringe bekendheid een spottend stukje aan kon wijden en dat mijn naam voortaan verbonden zou blijven met een belachelijke centenkwesie naar aanleiding van een cruise voor kwezels. Als ik eerlijk ben, maar dat maakt het er niet minder belachelijk om, moet ik zeggen dat ik, afgezien van het feit dat ik bang was om op die manier met de billen bloot te gaan, steeds meer het gevoel had dat ik iets slechts van plan was geweest, en het alleen maar billijk vond daarvoor te boeten. Zonder op de eerste aangetekende brief te wachten heb ik hun dus de tweede cheque toegestuurd.

4

Door zolang om de hete brij heen te draaien, merkte ik in de aanloop naar dit boek dat het erg moeilijk is om mensen aan het praten te krijgen over hun geloof, en dat de vraag ‘wat gelooft u *precies*?’ een slechte vraag is. Overigens duurde het ontstellend lang voor ik uiteindelijk wilde inzien hoe absurd het was op zoek te gaan naar christenen die ik kon ondervragen, zoals ik op zoek zou gaan naar mensen die waren gegijzeld, neergebliksemd of als enige een vliegtuigramp hadden overleefd. Want een christen had ik jarenlang binnen handbereik gehad, dichterbij kon het niet omdat ik zelf die christen was.

Om kort te gaan: in de herfst van 1990 werd ik ‘door de genade getroffen’, en ik druk me zacht uit als ik zeg dat ik er moeite mee heb het zo te verwoorden, maar zo verwoordde ik het toen. Het vuur van die ‘beking’ – ik wil voortdurend aanhalingstekens gebruiken – brandde bijna drie jaar, en in die tijd ben ik voor de kerk getrouwd, heb ik mijn twee zonen laten dopen en ging ik geregeld naar de mis – en met ‘geregeld’ bedoel ik niet elke week, maar elke dag. Ik ging te biecht en te communie. Ik bad en spoorde mijn zonen aan om samen met mij te bidden – iets waar ze me als volwassenen graag mee plagen.

In die jaren becommentarieerde ik elke dag een paar verzen uit het evangelie volgens Johannes. Dat commentaar staat in een twintigtal schriftjes, die ik sindsdien nooit meer heb opengeslagen. Ik bewaar aan die periode niet de mooiste herinneringen, heb dan ook mijn best gedaan om alles te vergeten. O wondere wegen van het onderbewuste: dat is me zo goed gelukt dat er geen belletje ging rinkelen toen ik over de oorsprong van het christendom begon te schrijven. Het schoot me niet te binnen dat ik het verhaal dat me nu zo interesseert op een bepaald moment in mijn leven ook zelf heb *geloofd*.

Intussen is het me weer te binnen geschoten. En al ben ik er bang voor, ik weet dat de tijd is gekomen om die schriftjes te herlezen.

Maar waar zijn ze?

5

Ik zag ze voor het laatst in 2005 en toen ging het slecht met me, bar slecht. Het was de laatste grote crisis die ik tot nu toe heb doorgemaakt, en een van de zwaarste. Gemakshalve zou je van een depressie kunnen spreken maar ik denk niet dat het dat was. De psychiater die ik in die tijd consulteerde dacht het ook niet, en ook niet dat antidepressiva iets zouden uithalen. Hij had gelijk, ik heb er verschillende geprobeerd, en ze hadden geen ander effect

dan de ongewenste bijwerkingen. De enige behandeling die wat verlichting gaf, was een geneesmiddel voor psychoten dat volgens de bijsluiter hielp tegen ‘dwalingen’. Er was in die tijd niet veel waar ik om kon lachen maar om die ‘dwalingen’ moest ik lachen, zij het een beetje zuur.

In *Andere levens dan het mijne* had ik het over mijn bezoek aan de oude psychoanalyticus François Roustang, maar ik heb toen alleen het einde verteld. Nu vertel ik het begin – het was een heel intensieve eenmalige sessie. Ik deed hem mijn probleem uit de doeken: de voortdurende buikpijn, die me deed denken aan de vos uit een oud-Grieks verhaal die de ingewanden van de kleine Spartaan opat; het gevoel of liever de zekerheid dat ik schaakmat stond, niet kon liefhebben of werken, mijn omgeving alleen maar kwaad berokkende. Ik zei dat ik aan zelfmoord dacht, en aangezien ik desondanks gekomen was in de hoop dat Roustang een andere oplossing zou voorstellen, maar hij tot mijn grote verbazing niet van plan leek wat dan ook voor te stellen, vroeg ik of hij me in psychoanalyse wilde nemen, als laatste kans. Ik had al tien jaar bij twee van zijn confraters op de bank gelegen, zonder noemenswaardig resultaat – althans dat dacht ik toen. Roustang zei van nee, hij zou me niet in psychoanalyse nemen. Ten eerste omdat hij te oud was, en verder omdat de analyse me volgens hem alleen interesseerde om de psychiater schaak te zetten, dat ik in die kunst duidelijk een meester was geworden en gerust voor de derde maal mijn meesterschap mocht demonstreren, maar ‘niet bij mij. En als ik u was, zou ik iets anders gaan doen.’ ‘Wat?’ vroeg ik hooghartig want genezen zou ik toch niet. ‘Nou,’ antwoordde Roustang, ‘u had het over zelfmoord. Dat heeft tegenwoordig geen goede pers, maar soms is het een oplossing.’

Daarna zweeg hij. Ik ook. Toen zei hij: ‘Er is nog een optie: leven.’

Met die twee zinnnetjes haalde hij het systeem onderuit waarmee ik mijn twee vorige therapeuten schaak had gezet. Het getuigde van lef, het soort lef dat Lacan zich waarschijnlijk veroorloofde op grond van een vergelijkbaar klinisch inzicht. Roustang doorzag

dat ik, in tegenstelling tot wat ik zelf dacht, geen zelfmoord zou plegen, en zonder dat ik hem ooit heb teruggezien, ging het geleidelijk aan beter. Niettemin kwam ik thuis in dezelfde stemming als die waarin ik naar mijn afspraak was gegaan: niet echt vastbesloten om zelfmoord te plegen, maar toch overtuigd dat ik het ooit zou doen. In het plafond, vlak boven het bed waarop ik de hele dag moedeloos bleef liggen, zat een haak. Ik ben op een kruk gaan staan om te voelen hoe stevig de haak vastzat. Ik schreef een brief aan Hélène, een aan mijn zonen en een derde aan mijn ouders. Ik schoonde mijn pc op, wiste zonder aarzelen een paar bestanden waarvan ik niet wilde dat ze na mijn dood werden gevonden. Wel aarzelde ik bij een doos die verschillende keren mee was verhuisd zonder dat ik hem nog had opengedaan. Het was de doos waarin ik de aantekeningen uit mijn christelijke periode had opgeborgen: de schriftjes waarin ik elke ochtend mijn commentaar bij het evangelie volgens Johannes neerschreef.

Ik had altijd bij mezelf gedacht dat ik ze ooit zou herlezen en er dan misschien iets van zou opsteken. Het komt tenslotte niet zo vaak voor dat je documenten uit de eerste hand hebt over een periode uit je leven waarin je heel anders was dan nu, en rotsvast geloofde in iets wat je intussen absurd vindt. Enerzijds voelde ik er niets voor om die documenten achter te laten als ik zou sterven. Anderzijds zou ik als ik geen zelfmoord pleegde vast en zeker spijt krijgen dat ik ze had vernietigd.

O wondere wegen van het onbewuste, vervolg: ik weet niet meer wat ik toen heb gedaan. Of ja, toch: mijn depressie sleepte nog een paar maanden aan, daarna begon ik aan wat *Een Russische roman* zou worden en me uit de afgrond heeft gehaald. Maar het laatste wat ik me van de doos herinner, is dat hij voor me staat op mijn bureau-onderlegger, ongeopend, en dat ik me afvraag wat ik ermee moet doen.

Zeven jaar later ben ik in dezelfde studeerkamer, in hetzelfde appartement, en vraag ik me af wat ik ermee heb gedaan. Als ik de doos had vernietigd, dan zou ik dat, lijkt me, nog weten. Vooral als ik dat op een theatrale manier zou hebben gedaan, door hem in

brand te steken, maar misschien heb ik het prozaïscher aangepakt en hem gewoon in de vuilnisbak gegoooid. En als ik de doos heb bewaard, waar heb ik hem dan gelaten? In een bankkluis, dat is zo iets als in brand steken: dat zou ik nog weten. Nee, de doos moet nog in het appartement zijn, en als hij nog in het appartement is...

Ik voel dat ik dichtbij ben.

6

Mijn werkruimte loopt over in een soort garderobe waar we koffers opbergen, doe-het-zelfgereedschap, schuimmatrassen die we tevoorschijn halen als er vriendinnetjes van onze dochter Jeanne blijven slapen: dingen die we vrij vaak nodig hebben. Maar zoals in het kinderboek van Ruth Brown, met dat donkere, pikdonkere verhaal over een donker, pikdonker kasteel met een donkere, pikdonkere gang naar een donkere, pikdonkere kamer met een donkere, pikdonkere wandkast enzovoorts, zit diep in die garderobe nog een kleinere, lagere, niet-verlichte ruimte waar je uiteraard moeilijker bij kunt en waar we dingen opbergen die we nooit gebruiken en die daar, zowat onbereikbaar, zullen blijven liggen tot dat een volgende verhuizing ons verplicht over hun lot te beslissen. Die kleinere ruimte is gevuld met het vaste assortiment van elke bergplaats: oude opgerolde tapijten, kapotte hifi-apparatuur, een koffertje met geluidscassettes, vuilniszakken met kimono's, open en gesloten bokshandschoenen, die getuigen van de vechtsporten waar mijn twee zonen en ik achtereenvolgens aan verslingerd waren. De ruimte wordt echter voor meer dan de helft ingenomen door iets minder gebruikelijks: het onderzoeks dossier van Jean-Claude Romand, die in januari 1993 zijn vrouw, zijn kinderen en zijn ouders vermoordde nadat hij ruim vijftien jaar had voorgewend dat hij arts was, terwijl hij in werkelijkheid helemaal niets was: hij bracht zijn dagen door in zijn auto, op parkeerterreinen langs snelwegen of wandelend door de donkere bossen van de Jura.

Het woord ‘dossier’ is misleidend. Het gaat niet om één maar om ruim een dozijn dossiers, stevig dichtgesnoerde, lijvige kartonnen mappen met zeer uiteenlopende documenten, van deskundigenrapporten, oeverloze verhoren tot kilometers rekeninguittreksels. Ik vermoed dat iedereen die ooit over een fait divers heeft geschreven, net als ik heeft gevoeld dat die tienduizenden vellen een verhaal bevatten en dat je dat verhaal eruit moet halen zoals een beeldhouwer een beeld uit een blok marmer haalt. Tijdens de moeilijke jaren dat ik me over deze zaak heb gedocumenteerd en er daarna over heb geschreven, was dat dossier iets waar ik erg op gebrand was. Zolang het proces niet heeft plaatsgevonden is het dossier in principe niet voor het publiek toegankelijk en ik kon het dus alleen raadplegen met de speciale toestemming van Romands advocaat, in zijn kantoor in Lyon. Ik mocht het dan een paar uur inkijken, alleen in een kamertje zonder raam. Ik mocht notities maken, geen fotokopieën. Ik kwam er speciaal voor uit Parijs en het is wel eens gebeurd dat de advocaat zei: ‘Nee, vandaag gaat niet, en morgen ook niet, kom liever over twee weken terug.’ Ik denk dat hij graag liet zien wie de baas was.

Na het proces, dat eindigde met Jean-Claude Romands veroordeling tot levenslang, werd het eenvoudiger. Zoals voorgeschreven, was het dossier nu van hem, en hij gaf me toestemming om erover te beschikken. Omdat hij het dossier in de gevangenis niet bij zich kon houden, had hij het toevertrouwd aan een katholieke gevangenisbezoekster die zijn vriendin was geworden. Ik ben het bij haar gaan ophalen, in de buurt van Lyon. Ik laadde de dozen in mijn kofferbak en terug in Parijs sloeg ik ze op in de studio waar ik toen werkte, in de rue du Temple. Vijf jaar later verscheen *De tegenstander*, mijn boek over de zaak-Romand. De gevangenisbezoekster belde me op om te zeggen dat ze de eerlijkheid van het boek op prijs had gesteld, maar dat een detail haar pijn had gedaan: ik vertelde dat ze opgelucht leek omdat ze dat onding aan me kwijt had gekund en het nu bij mij in plaats van bij haar thuis zou staan. ‘Ik had er helemaal geen probleem mee om het te be-

waren. Als jij daar een probleem mee hebt, hoeft je het maar terug te brengen. Hier is plaats zat.'

Ik nam me voor dat bij de eerste gelegenheid te doen, maar die gelegenheid kwam er niet. Ik had geen auto meer, geen speciale reden om naar Lyon te gaan, het was nooit het goede moment, zodat ik de drie enorme dozen waarin ik de dossiers had opgeborgen, in 2000 heb meegezeuld van de rue du Temple naar de rue Blanche, en in 2005 van de rue Blanche naar de rue des Petits Hôtels. Ze wegdoen was uitgesloten: Romand heeft ze bij mij in bewaring gegeven, ik moet ze kunnen terugbezorgen als hij daar op de dag van zijn vrijlating om vraagt. Aangezien hij tweeëntwintig jaar onvoorwaardelijk heeft gekregen en zich in de gevangenis voorbeeldig gedraagt, komt hij waarschijnlijk vrij in 2015. Tot zolang was de beste bergplaats voor die dozen, die ik om geen enkele reden nog behoefde of wenste te openen, de achterste wandkast in mijn werkruimte, die Hélène en ik uiteindelijk de kamer van Jean-Claude Romand zijn gaan noemen. En opeens leek het me zonneklaar dat de beste bergplaats voor de schriftjes uit mijn christelijke periode, als ik ze in de tijd dat ik aan zelfmoord dacht niet had vernietigd, de kamer van Jean-Claude Romand was, naast het onderzoeksdossier.